

ประโยค ป.ธ. ๓
ปัญหา บาลีไวยากรณ์
สอบ วันที่ ๙ มีนาคม ๒๕๓๗

๑. บรรดาพยัญชนะอวรรคทั้งสิ้น พยัญชนะตัวไหน เกิดในฐานอะไรบ้าง และบรรดาพยัญชนะเหล่านั้น พยัญชนะตัวไหน มีเสียงอย่างไร จงชี้แจงมาดู ฯ
๒. สนธิมีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์อย่างไร ฯ คำว่า สาลมิวตฤตต์, อริยญจฏฐังคิกัง เป็นสนธิอะไรบ้าง ตัดและต่ออย่างไร ฯ
๓. อุปสัค กับ นิบาต ต่างกันอย่างไร เพราะเหตุไร จึงเรียกว่า อัพยยศัพท์ ฯ ศัพท์ต่อไปนี้ คือ ย, อณฺณ, ต, เอก, อุภย เป็นนามประเภทไหน ฯ
๔. การแยกวิภัติอาษาตออกเป็น ปริสสพท และอัตตโนมทเพื่อประสงค์อะไร ฯ จงแจก ภู ชาติ ด้วยวิภัติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปริสสพท มาดู ฯ
๕. การกำหนดรูปของสาธนะนั้น ๆ ต้องอาศัยอะไรเป็นหลัก จงอธิบาย ฯ คำว่า อาราโม, สมฺมาวาจา, สาวตถิวาสี เป็นรูป และสาธนะ อะไร จงตอบพร้อมทั้งเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ฯ
๖. บรรดาสมาสทั้ง ๖ มีกัมมชารยสมาสเป็นต้น สมาสไหนบ้าง เป็นนามล้วน สมาสไหนบ้างเป็นคุณล้วน และสมาสไหนบ้างเป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ฯ คำว่า ปกฺขทตเอกจกฺขุเปิรสปิฏฺฐินาวิกฺกุจโรคาทีเภาโท (คฺคาพาโร) แปลว่าอะไร เป็นสมาสอะไรบ้าง จงเขียนรูปวิเคราะห์มาดู ฯ
๗. ปัจจัยในดัตถิตไหนบ้าง ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้และศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยเหล่านั้นแล้ว ใช้เป็นนามอะไรบ้าง จงตอบพร้อมทั้งยกตัวอย่างมาประกอบด้วย ฯ

ใช้เวลา ๓ ชั่วโมง

เฉลย ประโยค ป.ธ. ๓ ปัญหา บาลีไวยากรณ์

๑. พยัญชนะอวรรคทั้งสิ้น เกิดในฐานเหมือนกันบ้าง ต่างกันบ้าง ดังนี้
- ย เกิดที่เพดาน เรียกว่า ตาลุไซ
- ร ฟี สองตัวนี้ เกิดที่ศีรษะก็ว่า ที่ปุ่มเหงือกก็ว่า เรียกว่า มุทุรชา
- ล ส สองตัวนี้ เกิดที่ฟัน เรียกว่า ทนฺตชา
- ว เกิดใน ๒ ฐาน คือ ฟันและริมฝีปาก เรียกว่า ทนฺโตฏฺจไซ
- ท เกิดในคอ เรียกว่า กฏฺจไซ ท ที่ประกอบด้วยพยัญชนะ ๘ ตัว คือ ฅ ฌ ฎ ม ย ล ว ฟี ท่านกล่าวว่เกิดแต่อก ที่ไม่ได้ประกอบเกิดในคอ ตามฐานเดิมของตน
- นิคคหิต เกิดในจมูก เรียกว่า นาสิกฺกฺจฺจฺจไซ ฯ
- และพยัญชนะเหล่านั้น มีเสียงดังนี้
- ย ร ล ว ท ฟี พยัญชนะ ๖ ตัวนี้ เป็นโฆสะ มีเสียงก้อง ส เป็นอโฆสะ มีเสียงไม่ก้อง
- นิคคหิต นักปราชญ์ผู้รู้ศัพทศาสตร์ ประสงค์เป็นโฆสะ ส่วนนักปราชญ์ฝ่ายศาสนาประสงค์เป็นโฆสาโฆสฺวิมุตติ คือ ฟันจากโฆสะ และอโฆสะและเสียงของนิคคหิตนี้อ่านตามวิธีบาลีภาษา มีสำเนียง เหมือนตัว ง สะกดอ่านตามวิธีสันสกฤต มีสำเนียงเหมือนตัว ม สะกด ฯ
๒. สนธิ มีอุปการะแก่บาลีไวยากรณ์ อย่างนี้ คือ ต่อศัพท์และอักขระให้เนื่องกันด้วยอักขระ เพื่อจะย่ออักขระให้น้อยลง เป็นอุปการะในการแต่งฉันท์ และทำคำพูดให้สละสลวย ฯ
- สาลมิโวตฺตตํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น สาล-อิว-โอตฺตตํ
- ระหว่าง สาล - อิว เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ ถ้าสระอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิตเป็น ม ต่อเป็น สาลมิว
- ระหว่าง สาลมิว - โอตฺตตํ เป็นโลปสระสนธิ สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้าพยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นที่ฉะบัง ให้ลบสระหน้า คือ ลบ อ ในที่สุดแห่ง สาลมิว เสีย ต่อเป็น สาลมิโวตฺตตํ ฯ
- อริยญฺจฺจฺจฺจฺจํ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ และโลปสระสนธิ ตัดบทเป็น อริย-จ-อญฺจฺจฺจฺจํ
- ระหว่าง อริย - จ เป็นอาเทศนิกคหิตสนธิ เมื่อมีพยัญชนะอยู่หลัง นิคคหิตอยู่หน้า แปลงนิคคหิต เป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ในที่นี้พยัญชนะที่ตามมาคือ จ จึงแปลงนิคคหิตเป็น ฅ ซึ่งเป็นพยัญชนะที่สุตวรรค ของ จ ต่อเป็น อริยญฺจ

ระหว่าง อริยญ - อฏฺจุจฺจิกํ เป็นโลปสระสนธิ สระหน้าเป็นรัสสะ สระหลังอยู่หน้าพยัญชนะสังโยคบ้าง เป็นที่ชะบ้าง ให้ลบสระหน้า คือลบ อ ในที่สุดแห่ง อริยญฺจ เสีย ต่อเป็น อริยญฺจฏฺจุจฺจิกํ ๓. ต่างกันดังนี้ คือ อุปสัค ใช้นำหน้านามและกิริยา ให้วิเศษขึ้น เมื่อนำหน้านาม มีอาการคล้ายคุณศัพท์ เมื่อนำหน้ากิริยา มีอาการคล้ายกิริยาวิเศษนะ

ส่วนนิบาตนั้น สำหรับใช้ลงในระหว่างนามศัพท์บ้าง กิริยาศัพท์บ้าง บอกลาสนะ กาล ที่ปริจเฉท อุปไมย ปฏิเสธ ความได้ยินเล่าลือ ความบริกำป ความถาม ความรับ ความเตือน เป็นต้น ๑

เพราะเป็นศัพท์ที่จะแจกด้วยวิภัตติทั้ง ๗ แปลงรูปไปต่าง ๆ เหมือนนามทั้ง ๓ ไม่ได้คงรูปเป็นอย่างเดียว จึงเรียกว่า อัพยยศัพท์ ๑

ได้จัดศัพท์ต่อไปนี้ เป็นนามดังนี้ คือ

- ย อญฺญ ๒ ศัพท์นี้ เป็น อนิยมวิเศษนสัพพนาม
- ต ศัพท์ เป็น บุริสสัพพนาม และนิยมวิเศษนสัพพนาม
- เอก ศัพท์ เป็น ปกตีสังขยา และนิยมวิเศษนสัพพนาม
- อุภย ศัพท์ เป็น อนิยมวิเศษนสัพพนาม ๑

๔. เพื่อประสงค์จะได้กำหนดรู้วาท เพราะปรัสสบท เป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็น กัตตฺวาจก และเหตุกัตตฺวาจก ส่วนอัตตโนบทเป็นเครื่องหมายให้รู้กิริยาที่เป็นกัมมวาทก ภาววาทก และเหตุกัมมวาทก แต่จะนิยมลงเป็นที่แน่ทีเดียวก็ไม่ได้ บางคราวปรัสสบทเป็นกัมมวาทกและภาววาทกก็มีเหมือนคำบาลีว่า "สทิสฺ เม น วิชฺชติ" คนเช่นกับด้วยเรา (อันใคร ๆ) ย่อมหาไม่ได้ เป็นต้น บางคราวอัตตโนบทเป็นกัตตฺวาจกก็มี เหมือนคำบาลีว่า "ปิยโต ชายเต โสโก" ความโสภ ย่อมเกิดแต่ของที่รัก เป็นต้น

คำที่กล่าวข้างต้นนั้น ประสงค์เอาแต่บทที่เป็นไปโดยมาก ถ้าจะกำหนดให้ละเอียดแล้ว ต้องอาศัยปัจจัยด้วย ๑

ได้แจก ภู ธาตุ ด้วยวิภัตติหมวดกาลาติปัตติ เฉพาะปรัสสบท ดังนี้

บุริส	เอก.	พหู.
ป.	อภิวิสฺส	อภิวิสฺสํ
ม.	อภิวิสฺเส	อภิวิสฺเสถ
อุ.	อภิวิสฺสํ	อภิวิสฺสามทา

๕. ต้องอาศัยรูปวิเคราะห์เป็นหลัก คือ รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัตตวาทกัตติ เหตุกัตตวาทกัตติ สาธนะนั้นเป็นกัตตรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นกัมมวาทกัตติ เหตุกัมมวาทกัตติ สาธนะนั้นเป็นกัมมรูป รูปวิเคราะห์แห่งสาธนะใด เป็นนาวาทกัตติ สาธนะนั้นเป็นนาวารูป ฯ

อาราโม เป็นกัตตรูป อธิกรณสาธนะ

วิเคราะห์ว่า อาคนตวา รมนติ เอตถาติ อาราโม ฯ

สมุมวาจา เป็นกัตตรูป กรณสาธนะ

วิเคราะห์ว่า สมมา วหนติ เอตถาติ สมุมวาจา ฯ

สาวตถิวาสี เป็นกัตตรูป กัตตสาธนะ ลงในอรรถแห่งตัสสีละ

วิเคราะห์ว่า สาวตถियํ วสติ สีเลนาติ สาวตถิวาสี

หรือเป็นสมาสรูป ตัสสีละสาธนะ

วิเคราะห์ว่า สาวตถियํ วสติ สีมสสุธาติ สาวตถิวาสี ฯ

๖. เป็นได้ดังนี้ คือ

ทิกุสมาส และทวันทวสมาส เป็นนามล้วน

พหุพพิทิสมาส เป็นคุณล้วน

กัมมชารยสมาส ตัปปริสสมาส และอภัยยิกาวสมาส เป็นได้ทั้งนามทั้งคุณ ฯ

คำว่า ปกขทตเอกจกขุปิฏกสปิฏกนิภาวภูจโรคาทีเภาโ (ครุกาพาโ) แปลว่า (อาพาธอันหนัก) ต่างด้วยอาพาธมีความเป็นแห่งบุคคลผู้มีข้างข้างหนึ่งอันลมขจัดแล้ว ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีนัยน์ตาข้างเดียว ความเป็นแห่งบุคคลผู้เลือกไล่ไปด้วยตั้ง (คนเปลี้ย) ความเป็นคนง่อย และโรคเรื้อน เป็นต้น เป็นตติยาตตัปปริสสมาส มือสมอาหารทิกุสมาส ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส ฉัญฐิตตัปปริสสมาส ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส ฉัญฐิตตัปปริสสมาส ตติยาตตัปปริสสมาส ฉัญฐิตตัปปริสสมาส ฉัญฐิตตัปปริสสมาส วิเสสนบุพพบท กัมมชารยสมาส อสมอาหารทวันทวสมาส และ ฉัญฐิตุลยาธิกรณพหุพพิทิสมาส เป็นนายใน มีรูปวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

อ. ทิ. วิ. เอโก ปกโข เอกปกโข

ฉ. ตล. วิ. เอกปกโข ทโต ยสสุ โส ปกขทโต (ปุคคโล)

ฉ. ตป. วิ. ปกขทตสสุ ภาโว ปกขทตภาโว

ฉ. ตล. วิ. เอกํ จกขุ ยสสุ โส เอกจกขุ (ปุคคโล)

ฉ. ตป. วิ. เอกจกขุสสุ ภาโว เอกจกขุภาโว

ต. ตป. วิ. ปิเจเน สปิ ปิเจสปิ (ปุคคโล)

- ฉ. ตัป. วิ. ปิจสปปิจสส ภาโว ปิจสปปิภาโว
- ฉ. ตัป. วิ. กุณิสฺส ภาโว กุณิภาโว
- วิ. บพ. กัม. วิ. กุฏจฺ โรโค กุฏจโรโค
- อ. ทวัน. วิ. ปกฺขทตภาโว จ เอกจกฺขภาโว จ ปิจสปปิภาโว จ กุณิภาโว จ กุฏจโรโค จ ปกฺขทตเอกจกฺขปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคา
- ฉ. ตุล. วิ. ปกฺขทตเอกจกฺขปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคา อาทโย เยสฺ เต ปกฺขทตเอกจกฺขปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคาทโย (อาพาธา)
- ต. ตัป. วิ. ปกฺขทตเอกจกฺขปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคาทโย โภโก ปกฺขทตจกฺขปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคาทโย (ครุภาพาโธ) ๑

หรือแปลว่า (อาพาธอันหนัก) มีความเป็นแห่งบุคคลผู้มีข้างข้างหนึ่งอันลมขจัดแล้ว
 ความเป็นแห่งบุคคลผู้มีนัยน์ตาข้างเดียว ความเป็นแห่งบุคคลผู้เลือกไล่ไปด้วยตั้ง (คนเปลี้ย)
 ความเป็นคนง่อย และโรคเรื้อนเป็นต้น เป็นประเภท ก็ได้ เป็นฉันทวิธีตุลยวิธีการนพพพิทิสมาส
 วิเคราะห์ว่า ปกฺขทตเอกจกฺขปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคาทโย โภกา ยสฺส โส ปกฺขทตเอกจกฺข-
 ปิจสปปิกุณิภาวกุฏจโรคาทโย (ครุภาพาโธ) มีสมาสที่เป็นนายนและรูปวิเคราะห์เหมือนกัน ๑

๗. ปัจจัยในดัตถิตที่ใช้ประกอบกับศัพท์ที่เป็นสังขยาได้ คือ

ปัจจัยในปุรณดัตถิต ๕ ตัว คือ ดิย ถ จ ม อี

ก ปัจจัย ในสังขยาดัตถิต ๓๖ ปัจจัย ในวิภาคดัตถิต

และศัพท์ที่ประกอบด้วยปัจจัยในปุรณดัตถิตทั้ง ๕ ตัว เป็นปุรณสังขยา ใช้เป็นคุณนาม
 ตัวอย่าง เช่น ทฺวิหฺนํ ปุโรณํ ทฺติโย (ชน) เป็นที่เต็มแห่งชน ท. ๒ ชื่อว่าที่ ๒ เป็นต้น

ศัพท์ที่ประกอบด้วย ก ปัจจัยในสังขยาดัตถิต ใช้เป็นคุณนาม ตัวอย่างเช่น เทว ปริมาณานิ
 อสฺสชาติ ทฺวิกํ ปริมาณ ท. (เครื่องกำหนดนับ) ของวัตถุนั้น ๒ เหตุนั้น (วัตถุนั้น) ชื่อว่ามีปริมาณ
 ๒ เป็นต้น

ศัพท์ที่ประกอบด้วย ๓๖ ปัจจัยในวิภาคดัตถิต เป็นนามที่เป็นตติยวิภัตติเป็นพื้น
 จึงสงเคราะห์เข้าในพวกอภัยยศัพท์ เพราะนำไปแจกด้วยวิภัตติเปลี่ยนแปลงรูปไปต่าง ๆ ไม่ได้
 ตัวอย่าง เช่น เอกเณ วิภาเคน เอกธา โดยส่วนเดียวชื่อว่า เอกธา เป็นต้น ๑

พระกิตติสารเมธี เขมจารี วัดทองนพคุณ
 สนามหลวงแผนกบาลี

เฉลย.
 ตรวจแก้.